

LEGENDOVÉ VÝRAZY

Příloha Směrníc (2019)

1. Úvod

Směrnice pro tvorbu a řešení křížovek (dále jen „*Směrnice*“) vymezují legendu v užším smyslu jako *legendový výraz* nebo v širším smyslu jako *souhrn legendových výrazů*. Základním požadavkem na legendu je její **výstižnost a aktuálnost**. Legenda jako legendový výraz (LV), představuje **způsob podání**, který umožňuje vyřešit vpisovaný výraz (VV). Podle § 50/1 Směrníc je legendový výraz „výstižnou a aktuální charakteristikou, synonymem nebo definicí vpisovaného výrazu, není-li použito legendy zvláštní povahy. Za významovou charakteristiku se nepovažuje přímé uvedení vpisovaného výrazu v legendě“.

Tato *Příloha Směrníc* se podrobněji zabývá některými aspekty legendových výrazů, které nejsou blíže rozváděny ve *Směrnících* či *Přílohách* a vyžadují obšírnější komentář. Smyslem tohoto materiálu je podat podrobnější výklad, týkající se legendových výrazů a jejich vztahu k výrazům vpisovaným.

2. Systematika legendových výrazů

Legendové výrazy mohou mít různou formu podání, podle níž se dělí na synonyma a charakterizace (popisy, obepisy, definice).

2.1 Synonyma

Synonyma jsou jedním ze základních typů podání vpisovaných výrazů. Jde zpravidla o jednoslovné výrazy na stejné významové úrovni (viz též 3.1). Jsou zaměnitelná a významově totožná, těsná nebo blízce příbuzná. Je mezi nimi úzká **významová symetrie**.

Příklady: PONA = KALABA i KALABA = PONA, KONAT = DĚLAT = ČINIT; ROZKOŠ = SLAST; PRAMEN = ZDROJ apod.

2.2 Charakterizace (popis, obepis, definice)

Charakterizace je zde chápána jako nesynonymické definiční nebo popisné vyjádření věcného obsahu či vlastností nějakého pojmu, jeho znaků nebo vlastností, konkrétní vymezení obsahu pojmu. Jde o určení pojmů vyjádřením jejich obsahových znaků, krátkým výstižným vysvětlením obsahu určitého pojmu (zde vpisovaného výrazu). Do této kategorie patří i **definice**, což je zpravidla ustálené odborné vymezení určitého **termínu**.

Příklady: „Smetanova opera“ (DALIBOR); „postava z Verdiho opery“ (AIDA); „dílo Boženy Němcové“ (BABIČKA); „hlavní město Francie“ (PAŘÍŽ, PARIS); „první kosmonaut světa“ (GAGARIN); „člen skupiny Beatles“ (LENNON); „přezdívkou hudebníka a herce Františka Čecha“ (RINGO); „domácky Kateřina“ (KÁČA); „typ vozu Ford“ (KA), „zkratka základní školy“ (ZŠ), „náš hudební skladatel (1824–1884)“ (SMETANA); „jednotka elektrického odporu“ (OHM); „nauka o kuchařském umění“ (GASTRONOMIE) atd.

3. Obecnost a konkrétnost legendových výrazů

3.1 Horizontální a vertikální vazba

Vazba mezi legendovým a vpisovaným výrazem může být **horizontální** nebo **vertikální**.

Horizontální vazba znamená, že legendový a vpisovaný výraz jsou významově na stejné úrovni. Je mezi nimi symetrický ekvivalentní vztah, rovnítko. Nejčastěji se tento vztah projevuje jako **vazba synonymická** nebo **popisná**. Legendový výraz tak obvykle poukazuje na synonyma na stejné významové úrovni nebo na určitý konkrétní vpisovaný výraz odpovídající příslušnému popisu.

Vztah legendového a vpisovaného výrazu v horizontální vazbě je v podstatě **symetrický**.

Příklady: mongolský pastevec je ARAT a ARAT je mongolský pastevec; každá PONA je KALABA a každá KALABA je PONA, DOSNA = KANA a KANA = DOSNA, BÝT = EXISTOVAT a naopak.

Vertikální vazba znamená, že mezi legendovým a vpisovaným výrazem je vztah jako mezi obecným a konkrétním, jako mezi **množinou a podmnožinou nebo jejím prvkem**.

Příklad: Příkladem vertikální vazby mohou být různé charakteristiky vpisovaného výrazu KOS v zoologickém významu: 1. černý pták se žlutým zobákem; 2. náš pěvec; 3. pěvec; 4. pták; 5. obratlovec; 6. živočich. Je na autorovi, jak konkrétní či obecnou legendu zvolí.

Vztah mezi obecným a konkrétním ve vertikální vazbě je **asymetrický**. Vertikální vazba se projevuje jen u některých forem popisů, a to u **zobecnění a konkretizace**.

3.2 Zobecnění

Zobecnění je způsob podání legendy, kdy **vpisovaný výraz je jednou z mnoha možností řešení legendového výrazu**. Obecnost legendového výrazu může mít více stupňů, úrovní.

Komentář: Autoři by měli projeviti (také s ohledem na účel křížovky) vhodnost, korektnost a stupeň zobecnění legendy. Příliš velká obecnost bývá často na překážku výstižnosti: čím větší stupeň obecnosti legendy, tím menší je výstižnost legendy ve spojení s konkrétním vpisovaným výrazem.

Příklad: Jako příklady zobecnění lze uvést „domácké mužské jméno“, „rostlina“, „slitina“, „nerost“, „savec“, „pták“, „český skladatel“, „spojka“ atd. Konkrétní vpisované výrazy jsou obepsány pomocí obecnějších legendových výrazů.

Objevují se také např. legendy typu „muž“ (EMIL, ROMAN) či „dívka“ (KATKA, ÁJA) apod. U klasických slovních hádanek to není nic neobvyklého, u křížovek však jde o zobecnění na úkor výstižnosti. Jde vlastně o silné zobecnění či zjednodušení výstižnější legendy „muž jistého jména“. Další příklady jsou v tabulce:

LEGENDOVÝ VÝRAZ	VPISOVANÝ VÝRAZ
savec	LEV, KRÁVA, KRTEK
šelma	LEV, TYGR, KALAN
Leonardovo dílo	MONA LISA, POSLEDNÍ VEČEŘE
český skladatel	SMETANA, FIBICH
evropská metropole	PAŘÍŽ, PARIS, PRAHA
sudokopytník	TUR, ANTILOPA, PALA
antilopa	PALA, ADAS, ABOK
druh dubu	ŠÍPÁK, PLUT, KŘEMELÁK

3.3 Konkretizace a obrácená legenda

Konkretizace je způsob podání legendy, kdy vpisovaný výraz je obecnějším výrazem ve vztahu ke konkrétnějšímu legendovému výrazu. Konkretizace je jednou z možností vertikální vazby.

V křížovkách není výjimkou, že legendový výraz v základním tvaru může být použit jako výraz vpisovaný a naopak. V takových případech hovoříme také o tzv. **obrácené legendě**. Ta umožňuje použití vtipných prvků v křížovce, zvláště když odvádí řešitelovu pozornost jiným směrem.

Příklady: Příklady konkretizace (obrácené legendy) jsou uvedeny v tabulce:

LEGENDOVÝ VÝRAZ	VPISOVANÝ VÝRAZ
<i>Nový</i>	PŘEDSTAVITEL KRISTIÁNA
<i>krtek</i>	HMYZOŽRAVEC
<i>Hrob</i>	OBEC U TEPLIC
<i>Maminka</i>	ROD SILURSKÝCH MLŽŮ
<i>Louka</i>	SVĚRÁKOVA ROLE
<i>lev</i>	KRÁL POUŠTĚ; ŠELMA
<i>Počátky</i>	RODIŠTĚ OTOKARA BŘEZINY
<i>barakuda</i>	RYBA; DRAVÁ RYBA
<i>Smetana</i>	NÁŠ SKLADATEL; AUTOR HUBIČKY
<i>Celer</i>	VRAH REMA
<i>Komorník</i>	NÁŠ RYBNÍK
<i>pilot</i>	RYBA

4. Problematika synonym

4.1. Míra těsnosti synonym

Používání synonym jako legendových a vpisovaných výrazů znamená zpravidla míru jejich významové shody na stejné nebo velmi těsné úrovni. Jde tedy o **horizontální vazbu**, kterou bychom mohli přirovnat k přímé vodorovné linii. Nazvěme taková synonyma **těsnými synonymy**.

Lze si však představit i **synonyma s posunutým významem**, tedy s menší vzájemnou těsností, a **synonyma se specifikovaným významem**, která platí jen

v určitém konkrétním případě. Nazvěme synonyma s posunutým významem **volnými synonymy** a synonyma se specifikovaným významem **specifickými synonymy**.

V řadě případů cítíme, že synonyma se od sebe odlišují v jemných odstínech, například použitím jen v určitých konkrétních případech a souvislostech. Tolerance takových nuancí je otázkou toho, jak dokážeme vnímat či vést hranici mezi tím, co ještě lze akceptovat a co nikoliv. Horizontální vazba pak spíše než přímou linii připomíná **pás**, který zahrnuje těsné i méně těsné synonymické vazby.

Komentář: V uvedených souvislostech má svá specifika používání *Českého slovníku věcného a synonymického* (ČSVaS). Ten rozlišuje hesla hlavní a hesla vedlejší a v úvodních poznámkách upozorňuje na možné jemné významové rozdíly a na zvláštní synonyma v rozličně specializovaných významech.

Jak nesnadné je někdy orientovat se v ČSVaS správně, ukazuje např. heslo 24.4 PŘÍRODNÍ. Poznámky v závorkách za jednotlivými synonymy upřesňují výraz PŘÍRODNÍ pro určité konkrétní případy, pro specifické souvislosti. „*Přírodní*“ je například ZEMITÝ či VENKOVSKÝ člověk, nebo DIVOKÝ, NEZKROCENÝ tvor, PLANÝ (rostlina), ELEMENTÁRNÍ (síly). Specifikace v závorkách neumožňuje, abychom kladli rovnítko třeba mezi VENKOVSKÝ, ELEMENTÁRNÍ a PLANÝ, pro tato slova platí jen pro určité případy a souvislosti a jejich význam je odsouvá od sebe. Nic však nebrání, abychom tato slova legendovali jako PŘÍRODNÍ.

Obdobně u hesla 42.2 MRAK nemůžeme dávat rovnítko mezi synonyma mraku BARMA či ČERNAVA (černé mračno) a SMOUŠ (řídý šedavý mrak), to je ale možné u výrazů se stejnou či velmi podobnou souvislostí, např. MRAČ, ČERNAVA, MRAČNO (černý mrak) apod. Mezi výrazy ČERNAVA a SMOUŠ není ani horizontální, ani vertikální vztah.

Jiný příklad: autor použil z ČSVaS odstavec 1573.1 SHROMÁŽDĚNÍ. Pokud se domnívá, že všechny výrazy v rámci tohoto odstavce jsou synonymy s horizontální vazbou, že jsou vůči sobě symetrická a že tedy může jakékoli z nich použít jako legendu k jinému z nich, mýlí se. SABAT je sice shromáždění, ale specifické shromáždění čarodějnic. SYNOD je také shromáždění, ale církevní. Obě slova jsou v odstavci specifikovaná jako určité případy shromáždění, ale ze specifikací je zřejmé, že SABAT nemůže být SYNODEM. Zpětná otázka (*Je sabat synodem a naopak?*) to jasně prokazuje. V hesle jsou ale nespecifikovaná synonyma, jako např. HROMADA, SHLUK, SHON, MASA, SPOUSTA. Všechna jsou propojena výrazem SHROMÁŽDĚNÍ. Otázka zní, jestli je můžeme vzájemně kombinovat jako legendové a vpisované výrazy. Zpětnou otázkou se pokusíme ověřit, zda je mezi výrazy symetrie, zda neplatí jen pro specifický konkrétní případ: „*může být spousta hromadou a naopak?*“ „*je shluk shonem a naopak?*“. V případě kladných odpovědí jsme přiřadili zmíněné výrazy na horizontální úroveň jako obecnější příklady shromáždění, pohybujeme se v pásmu, a proto je možné je vzájemně vázat jako legendové a vpisované výrazy.

Pokud má autor určitou nejistotu o synonymitě, měl by se raději takovému použití vyhnout. Vždyť podobnou (a snad ještě větší) nejistotu může mít řešitel a založit na takové nejistotě například chyták by nebylo od autora korektní.

4.2 Oddělené významové úrovně

Oddělená významová úroveň znamená rozlišení, zda mezi výrazy patřící do určité **obecnější skupiny (třídy)** existuje nějaká vertikální nebo horizontální vazba. Tento problém se týká také slov, která mají více odlišných významů.

Komentář: Například SAVEC je obecnější legenda ke konkrétním vpisovaným výrazům SLON nebo KRTEK. Mezi krtkem a slonem není žádný horizontální ani vertikální vztah, a proto jsou na oddělené významové úrovni. Oba patří do obecnější skupiny SAVEC, ale KRTEK není SLON. Existují zde pouze izolované vertikální vazby SLON – savec nebo KRTEK – savec. Jistě také chápeme, že LES může být DUBINA i BOR, ale že ve vztahu k lesu jde o nezávislé vertikální vazby, a ve vzájemném vztahu jde o oddělené významové úrovně, takže nelze použít DUBINA = BOR.

Tento problém se týká také slov, která mají více zcela odlišných významů. Například slovo FIGURA má několik významů: 1. *královna* (v šachu); 2. *postava*; 3. *vzorec, obrazec, schéma, útvar*. V rámci těchto jasně **oddělených významových úrovní** nelze mezi ně stavět významové rovnítko, a proto nelze např. legendovat výraz „*královna*“ pomocí výrazu „*vzorec*“ a výraz „*postava*“ pomocí výrazu „*schéma*“.

Jiným příkladem mohou být domorodé názvy slonů YLO, ARBA, DZO, TEMBO atd. Je evidentní, že takové názvy pocházejí **z různých jazykových prostředí** a/nebo mnohdy vystihují rozdíly, že některý slon je menší, některý je pralesní, jiný stepní, další mladý, dospělý či starý, jiný název odpovídá slonu v říji apod. Proto rovnítko mezi YLO = ARBA = DZO = TEMBO aj. nelze dát, není-li totožnost mezi nimi prokázána přímým způsobem. Legenda „*arba*“ ke vpisovanému výrazu „DZO“, opřená například jen o křížovkářský slovník, pak není možná. O významové těsnosti nelze hovořit.

4.3 Dialektická synonyma

Ve vyšších soutěžích (ČKL-A, JLA, MLSK, NKM) se někdy využívá dialektického výrazu (bez bližší specifikace) jako výrazu legendového pro hledaný vpisovaný výraz, který je základním spisovným ekvivalentem. Takový postup autora je ve vyšších soutěžích akceptovatelný, neboť jej lze chápat jako ztížený hádankářský úkol, kladoucí vyšší nároky na důvtip řešitele. Pro přeborové soutěže, nebo nižší korespondenční soutěže a u křížovek pro publikační účely však tento způsob vhodný není.

Komentář: V základní jazykové literatuře (SSJČ, ČSVaS, PSJČ aj.) nejsou nářeční výrazy blíže specifikovány (např. *hanácký, valašský, lašský, podkrkonošský* apod.). To má v křížovkách řadu důsledků. Vědomě se například používají **výrazy z různých dialektů jako synonyma**, pokud se vztahují ke stejnému základnímu spisovnému výrazu. Např. legenda je „*dříví*“ a vpisovaný výraz je LES (ČSVaS); dialektická legenda je „*mála*“ a řeší se DÍTĚ, nebo dialektický legendový výraz „*kula*“ se řeší jako TLUPA (*Slovník valašského nářečí*). Legenda je „*klas*“, vpisovaný výraz je DULENKA. Oba výrazy jsou lidovými označeními LEVANDULE, která mezi nimi tvoří pojítko (prostředníka) na horizontální úrovni. Vztahy mezi všemi třemi uvedenými výrazy jsou horizontální, vazba je symetrická, obepis v podstatě kvadratický (viz 5.3). Obdobně je možné ve vyšších soutěžích použít legendu „*mach*“ (*Valašský slovník*) a řešit VAŠEK (ČJA), neboť jde o různé nářeční výrazy pro prase. Je ale třeba dávat si pozor na míru těsnosti dialektických synonym (viz 4.1), neboť nelze např. ztotožnit výrazy MACOŇ = *tlusté dítě* (Valašský slovník) a ČUREK = *ušpiněné dítě* (*Slovník podkrkonošského nářečí*) nebo ČURDĚ = *malé dítě* (*Slovník podkrkonošského nářečí*), neboť malé dítě nemusí být tlusté nebo ušpiněné.

5. Výstižnost a aktuálnost legendy

5.1 Výstižnost

Podle § 50/1 Směrnic má být legendový výraz **výstižnou charakteristikou výrazu vpisovaného. Výstižnost znamená, že vpisovaný výraz odpovídá zadání, tj. věcně správnému obepisu v podobě legendového výrazu a není s ním v rozporu.** To neznamena, že musí být vystiženy všechny vlastnosti vpisovaného výrazu.

Komentář: Výstižnost ještě neznamena absolutní přesnost. Řešitel (zvláště řešitel vyšších soutěží) musí vždy počítat s tím, že legendový výraz nebude „polopatický“ a že může obsahovat obtížnější prvek, kladoucí nároky na kombinační schopnosti řešitele a jeho vynalézavost.

Z praxe je známo, že v řadě případů si autoři křížovek vypomáhají určitými **zjednodušeními** či **zobecněními, kvadratickými obepisy** apod. To je zcela legitimní postup, neboť křížovka není dílem **vědeckým**, ale **populárním**, a požadovaná výstižnost není totožná s **absolutní přesností**. Křížovka je ale také dílem **hádkářským**, které před řešitele klade specifické úkoly, jejichž součástí může být i podání v legendě. Smyslem takové legendy může být buď **ztížení** řešitelského úkolu, nebo jeho **zpestření** (např. zakomponování důvtipu nebo nějaké nezvyklosti). To sice někdy může být na úkor exaktnosti podání, neměla by však utrpět výstižnost. Je třeba si uvědomit, že obtížnost či jednoduchost řešení je vždy dána vzájemným vztahem legendového a vpisovaného výrazu.

Je třeba smířit se s tím, že existují určité rozdíly v podání legendy u křížovek určených běžným řešitelům a křížovek určených pro vrcholové korespondenční soutěže.

5.2 Zjednodušená legenda

S výstižností souvisí i zjednodušená legenda. V legendě křížovek je někdy obtížné zajistit naprostou výstižnost legendových výrazů. Proto se sahá k určitým zjednodušením, která mohou být na úkor výstižnosti. Zjednodušená legenda se běžně uplatňuje ve švédských křížovkách, kde není prostor pro rozvinutí legendy a obšírné charakteristiky. **Zjednodušení je obvykle na úkor výstižnosti.** Každé zjednodušování a zobecňování však má své limity. Některá zjednodušení mohou být velmi problematická. Vždy záleží na autorovi, aby legendu přizpůsobil účelu příslušné křížovky. Důležité je, aby legendový výraz vyjádřil **podstatu** vpisovaného výrazu a umožnil tak řešiteli jeho správné vyřešení. Někdy bývá takové vědomé zjednodušení označováno jako „**křížovkářský slang**“.

Komentář:

Jako příklad zjednodušení ve spojitosti s výstižností uveďme výraz DELÉN. Definice přejatá ze SSJČ říká, že delén je „*jemná vlněná, většinou potištěná látka z česané příze*“. Zjednodušením je míněno vynecháním některé části široce pojaté definice. Tak lze například použít zjednodušenou legendu „*vlněná látka z česané příze*“, „*jemná vlněná látka*“, „*druh potištěné látky*“ apod. Výstižná široká definice je zde redukována vynecháním některé z charakteristik. Přesto zůstává to podstatné, co zařazuje hledaný výraz do určité kategorie: jde o textilní látku. Proto také zjednodušení na definici „*textilní látka*“ nebo „*tkanina*“ navádí řešitele určitým směrem, třebaže zvyšuje počet možností, které řešitel musí zvažovat. Další zjednodušení by již bylo za akceptovatelnou mezí. Zjednodušené definice jsou bezesporu správné a tím i výstižné v různé rovině obecnosti.

Běžná legenda „*SPZ Kolína*“ je ve skutečnosti legendou vědomě zjednodušenou. Správně by mělo být „*SPZ motorových vozidel okresu Kolín*“.

Díky zjednodušujícím křížovkářským slovníkům se používají názvy měn a peněz, které již v současné době neexistují. Zatímco například „*francouzské platidlo*“ SOU je zamaskováno nánosem času, „*italská měna*“ LIRA je ještě v živé paměti jako měna nahrazená eurem. Běžně se uvádí např. „*francouzská jednotka délky*“ LIGNE, i když jde o jednotku historickou, dnes již neužívanou, obdobně v českém prostředí LOKET, SÁH apod.

Správnou výstižnou charakteristikou výrazu ČSA je „*zkratka české letecké společnosti*“. Zjednodušenou legendou je „*naše letecká společnost*“. Ze zjednodušené legendy „*světová organizace*“ pochopíme, že může jít o OSN (apod.), aniž by legenda byla specifikována jako „*zkratka*“, obdobně jako „*světová velmoc*“ USA.

Některá zjednodušení mohou být ale velmi problematická. Například legenda „*prvek*“ nebo „*vodík*“ pro vpisovaný výraz „*H*“ je silně zjednodušující, až nepřesná, protože ve skutečnosti jde o „*značku (chemického) prvku*“. Zde dochází ke kombinaci zobecnění a kvadratického obepisu.

5.3 Kvadratické obepisy

Ne příliš populární jsou mezi křížovkáři tzv. **kvadratické obepisy**. Vyznačují se tím, že podle legendy je nejprve třeba vyřešit jakýsi **mezistupeň** a teprve z něj pak odvodit vpisovaný výraz.

Příklady kvadratických obepisů:

LEGENDOVÝ VÝRAZ	MEZISTUPEŇ	VPISOVANÝ VÝRAZ
domácí zvíře (anglicky)	kočka	CAT
keř (slovensky)	šeřík	ORGOVÁN
iniciály autora Rusalky	Dvořák	AD
typ automobilu	Ford (značka)	FOCUS (TYP)
Novákovo dílo	Vítězslav Novák	ZVÍKOVSKÝ RARÁŠEK
česká opera	Antonín Dvořák	JAKOBÍN

5.4 Legenda jako aktuální charakteristika

Podle § 50/1 Směrnice má být legendový výraz **aktuální charakteristikou výrazu vpisovaného**.

Pokud aktuální legendu chápeme jako **legendu platnou v současné době**, myslíme tím zejména významovou změnu oproti předchozímu stavu. To znamená, že dříve platný význam byl nahrazen například na základě novějších vědeckých poznatků nebo nových skutečností.

Komentář: Příkladem je legenda „*poloopice*“ a jí odpovídající vpisovaný výraz TANA. Tana si prošla vývojem v taxonomii, kdy přes poloopice prošla řádem hmyzožravců, až skončila v samostatném řádu tany. Neplatný význam lze však použít tehdy, je-li v legendě jako neplatný či dřívější specifikovaný. Například TANA – „*savec dříve řazený mezi poloopice*“. Tím se legenda stala výstižnou, **aktuální** a správnou.

Jiný příklad: Legendu „*sedminásobný vítěz Tour de France*“ (ARMSTRONG) nalezneme v řadě starších tištěných publikací. Díky prokázanému dopingu však byly Armstrongovi všechny tituly odebrány a legenda tudíž je neaktuální a z dnešního pohledu nesprávná.

Sportovec XY je v encyklopedii uveden jako trojnásobný mistr světa, v současnosti je ovšem již pětinasobným mistrem světa, což tištěná publikace k současnému datu pochopitelně nemohla podchytit. Autor by měl v takových případech použít jinou legendu nebo aktuální pramen.

5.5 Specifikace v legendě

Specifikace je bližší upřesnění legendového výrazu, které je zpravidla uvedeno v závorce. Úzce souvisí s výstižností legendy. Pokud ji autor použije, je nedílnou součástí legendového výrazu (§ 49/2 Směrnice).

Komentář: Příklady takových závorkových specifikací: *zastarale*, *nářečně*, *řídce*, *knižně*, *básnický*, *slangově*, *zkratka*, *značka*, *anglicky*, *dříve psáno*, *podle kartotéky NLA*, *starším pravopisem*, *nespisovně*, *slovensky*, *u Jirásky*, *10* (upřesnění římského čísla), *-s-* (upřesnění pravopisu) apod.

V běžných křížovkách a v autorských a autorsko-řešitelských soutěžích je třeba, aby autor specifikoval v legendě „*zastarale*“ či „*nářečně*“, „*dříve psáno*“ aj. **Specifikace je v některých případech povinná**, jako např. označení **dříve psaných** nebo **cizojazyčných výrazů**, rovněž u jazykových variant v pramenech před rokem 1960. V jiných případech slouží specifikace jako prvek, který usnadňuje řešení. Naopak vynechání specifikace může vést ke zvýšení obtížnosti. Například ve vyšších korespondenčních soutěžích (ČKL-A, JLA, MLSK, NKM) se užívá tzv. **obtížnější stupeň legendy**, v němž jsou vynechávány specifikace zastaralých, nářečních a jiných výrazů. To pochopitelně klade vyšší nároky na řešitelův důvtip.

6. Pravopisné dublety

Podle § 49 Směrnice se za „významovou charakteristiku nepovažuje přímé uvedení *vpisovaného výrazu v legendě*.“ Totéž však platí i pro tzv. **pravopisné dublety**, což jsou různé pravopisné varianty téhož výrazu. Proto je nevhodné a nepřipustné používat dublety jako legendový a současně jako řešený (vpisovaný) výraz.

Příklad: Nevhodná a nepřipustná je např. legenda „*ethan*“ pro vpisovaný výraz ETAN, „*erose*“ pro výraz EROZE apod.

Přílohu schválila OKK v říjnu 2019 a vstupuje v platnost 1. 1. 2020.